

A Pistoli-sorozat

Egy Krúdy-szövegcsoporth vizsgálata

A Krúdy-szöveguniverzum gyakorta visszatérő hősei közül minden bizonnyal a legkitartóbb, mert szerzőjét szinte haláláig kísérő Szindbád a legismertebb figura. A *Napraforgó* Pistoli ura jóval rövidebb karriert futott be, de végigasszisztálta az 1918 és 1920 közötti események Krúdyra nézve is végzetes fordulatait. A hőst első alkalommal szerepeltető *Napraforgót* a szerző egyik magisztrális szövegeként tartja számon a szakirodalom, ahogyan gyakorta szó esik a regényhez hőse révén szorosan kapcsolódó, elbeszéléskötetben megjelent *Kleofásné kakasáról* is. Ezekkel ellentétben viszont a Pistolit szerepeltető, viszonylag jól elkülöníthető szövegcsoporth eddig kevesebb figyelmet kapott.¹ Jelen tanulmány a *Napraforgó*val egyidejű recepciótörténete okán foglalkozik, a hangsúlyt pedig *A betyár álma* című kötet korabeli fogadtatásának, illetve a „folytatások” mibenlétének vizsgálatára helyezi, kitérve röviden a Krúdy által egyik kötetbe sem rendezett Pistoli-történetekre is.

Az áldás, a májusi eső hullott odakint a nagy éjszakában, a füvekre, fákra, mezőkre, lejött az ég vize, hogy idelent mindent megtermékenyítsen. Mindegyik esőszem egy csöpp pólyás baba, amelyből holnapra, nyárra embernyi ember növekedik. Az egyik búzakalász lesz, a másik szőlőfürt, a harmadik csak nagy fejű hagyma. Jött a kisbabák végtelen serege a titokzatos éjszakában. A milliónyi lábacsák kopogására felébred a földmívelő, és hátatellen keresztül vet fekhelyén. A mezők, bozontos fák, alvó és nagyokat lélegző bokrok elterülnek az eső csókjai alatt, mint álmodozó nők. És hogy a föld alatt is tovább folyjon a megtermékenyülés munkája, erre valók Pistoli úr és társai, akik e napon meghaltak Magyarországon. Ők alulról fűtenek, mint szénne, tüzelővé változott öregek; feláldozzák a lábuk szárát, a derécsontjukat, a nagyra nőtt májukat, hogy idefenn a földön szép, új virágok nyíljanak.²

¹ Fábri Anna mutatott rá, hogy a hős az *Újhold* és *Telihold* című novellákban is felbukkan. (FÁBRI Anna, *Ciprus és jegenye. Sors, kaland és szerep Krúdy Gyula műveiben*, Magvető, Budapest, 1978, 311.) Fábrival ellentétben a Pistoli-sorozatba nem értem bele a kifejezetten Falstaff-allúziókkal rendelkező hősöket, mivel maga a Falstaff név csak kétszer fordul elő a *Napraforgó*ban (a többi szövegből hiányzik), és vélhetően az első folyóiratközlés közben, a tárcaregény harmincnegyedik folytatásának közlése, 1918. május 23-a előtt született meg. Krúdyban így csak az írásaktus utolsó stádiumában tudatosodhatott, mekkora „marketingértékkel” is bír az allúzió. Később – ahogyan erről szó lesz – maga is ezen allúzió segítségével konferálta fel könyvben megjelenő regényét. A recepció a mai napig összeköti Pistolit és Falstaffot, de a jelölők szintjén (a szövegek megjelenésének elsődleges kontextusában, 1918 és 1920 között) ez a kapcsolat nem nevezhető permanensnek.

² KRÚDY Gyula, *Napraforgó*, Kultúra, Budapest, 1918, 339–340. (Mivel a szöveg a keresést jelenösen megkönnyítve online is olvasható, végig az első kiadására hivatkozom, akárcsak a *Kleofásné kakasa* esetében.)

A szövegértelmező szabad választásán múlik, mennyire támaszkodik olvasata során az íráskust körbeölelő külső körülményekre, az életrajzi kontextusra, a történelmi tényekre, az irodalmi intézményrendszer és a technika korabeli állapotát jellemző meghatározottságokra, vagy a recepciótörténeti fejleményekre. Egy szoros olvasat minden bizonnyal allegóriaként interpretálná a *Napraforgóból* származó fenti részletet, felmutatva az antropomorfizációs játék zavarba ejtő jellegzetességeit.³ Míg a külső instanciáknak, „vendégszövegeknek” is teret adó értelmezés a korábbi életmű és a szöveg keletkezéstörténetének ismeretében – közvetetten, hiszen a regény korábban játszódik – a sorsfordító 1918-as év tapasztalatával is magyarázhatná a fiktív figura beíródásának aktusát, illetve az inskripció szűk szöveggörnyezetét.⁴ Bár a szoros olvasatnak nem áll érdekében, hogy referenciák segítségével feloldja a szövegrészlet utalásait, kérdéses, mit kezd a hős társainak kilétével. Mivel Pistoli úron kívül senki nem veszti életét a regény jelen idejében, a mondatot az allegorikus lendületet kikököntető kiszólásként is értelmezheti. (A másik szövegmagyarázat megint csak az első világháború direkt, vagy áthallásos, de mindenképpen transzgresszív tapasztalatában találhatná meg az okát annak, hogy a narrátor egy egész generáció elsüllyedésére, pontosabban – sokat sejtetően – fűtőanyagá válására reflektál.)

A stratégiák ideális esetben nem válnak el egymástól ilyen élesen, főleg Krúdy esetében, aki egyszerre igényli az értő és nagyon is szoros szövegolvasatot, valamint a századfordulóra és a két világháborúra jellemző sajtóközeg és a publikálási mintázatok (mint külső instanciák) ismeretét. A fentebbi mesterséges szétválasztás oka, hogy a szöveg első megjelenését felvezető szerzői írás (az ekkor még *Napraforgó* című szöveg folytatásos tárcaregényként való közlését megelőző, az írásnak helyet adó Virradat szerkesztőjének szóló nyílt levél) műfaji megjelölése *mai szemmel* egyszerre tartalmaz poétikai és tematikai konnotációkat, azaz mindkét irányba kimozdíthatja az interpretációt. Krúdy ugyanis egy „modern magyar regény” írását jelenti be, igaz, a modernség itt jól láthatóan (csak) tematikai kategóriát jelöl. Mint ezt a szakirodalom is gyakorta idézi, a szerző a „föld regényét” kívánta az olvasók elé tárni, azaz tulajdonképpen olyan történetet jelent be, amely a magyar föld determináló energiáit reprezentálja. Ez az ígélet egyfelől „visszaigazolja” a fentebbi idézetet (és a regény egészén) végighúzó metaforikus játékot, de tanúskodik a Pistoliékre vonatkozó kiszólás valószínűségi referenciájáról is. Hiszen az eredendően nem megszemélyesített eső, illetve a hasonlóan személytelen természeti képződmények általánosító-ciklikus struktúrát alkotnak, míg az ebbe – jelölő voltuknál fogva – *kívülről beépülő* elemek részvétele nem ismétlődhet meg. Pistoli és társainak részvétele egyediség ebben az egységben, főleg, hogy „származásuk” is pontosan lokalizálható a konkrét paraméterekhez nem köthető májusi eső jelenségével szemben.

A korabeli recepció szintén természet és történelem, a külsőségektől „leválasztható” írásművészet, illetve a megjelenés elsődleges kontextusának kettősségében olvasta

³ Ez az irány jellemzi Száz Pál interpretációját, lásd Száz Pál, Krúdy. *A misztikus olvasat*, Kalligram 2011/7–8., 95–101.

⁴ Mint például a következő reflexió: „A regény a múlt század végén történik, de minden során érezhető, hogy a világháború élményétől terhesen írta”. Főja Géza, Krúdy, *A lángelme*, Kortárs 1968/2., 215–235.

a *Napraforgót* (igaz, ahogy ez a folyóiratos közléseknél megszokott, nincs konkrét adatunk az 1918 első felében 36 folytatásban publikált első szövegvariáns fogadtatásáról). A Nap című lap rövid írásában Krúdy új regénye az „irodalmi világ” „nagy eseményeként” jelenik meg, de a méltatás nagyrészt egy, a szerzőtől származó önjellemzés köré épül. Eszerint a *Napraforgó* a „háború szörnyűségeitől” még távol eső Magyarországról szól, fő alakja pedig Pistoli, „Shakespeare Falstaffja zsinóros magyar nadrágban”.⁵ A következő szöveg, a Déli Hírlap vezércikke (!) a vesztés háborút a *Napraforgó* nagyságával jellemezhető kultúrával véli felülírhatónak. A cikkíró a regény dinamikus, életteli nyelvét „kábitónak” nevezi, amely komoly performatív erővel bír.⁶ Az első, névvel (pontosabban monogrammal) vállalt hosszabb írás Hervay Frigyes tollából jelent meg a Magyarországon, 1919 januárjában.⁷ Jobbára tartalmi ismertetést olvashatunk, de a zárlat a Déli Hírlap mondandójára rímelve a *Napraforgót* a jelenkori zord körülmények ünnepélyes eseményeként említi. Hervayval szemben Kázmér Ernő A Hétben egy szót sem ejt a körülményekről, a regényt a nyelvi megformáltság, a „harmonikus férfiúi líra”⁸ okán emeli ki, és Gogol, de még inkább Turgenyev erős hatását véli felfedezni a szövegben.

A Fővárosi Hírlap mindenképpen kakukktojás a *Napraforgó* kortárs recepciójának helyet adó sajtótermékek között. A profilja szerint várospolitikai és közgazdasági tartalmú hetilap rendszeres hetenkénti tárcájának szerzője az írás utolsó bekezdésében néhány sorban lelkendezett a regény megjelenése felett. Az utolsó mondat szorosan illeszkedik Krúdy előírt olvasási stratégiájához: „A *Napraforgó*, ha enni nem is tud adni, de abszolút érték, hogy szinte benne kellene lenni a békeszerződésben: ezt a könyvet minden nyelvre lefordítsátok, mindenki olvassa, és minden náció ismerje meg belőle a magyarságot.”⁹ Az eredetileg 1917 végén A Szamár címen induló, de 1919 márciusában már Április címen megjelenő vicclap a Tanácsköztársaság kikiáltása előtt két nappal Szép Ernő jóvoltából emlékezett meg Krúdy új regényéről. A *Krúdy Gyula könyve felől* – hasonlatosan a már elismert szerző újabb és újabb munkáit recenziáló írásokhoz – a „Krúdy-jelenséget” próbálja hozzáigazítani a témájában új vagy újszerű *Napraforgó* tónusához, de leginkább arra a kérdésre keresi a választ, hogy kik is olvasnak jelenleg Krúdy-szövegeket („Kihez fogok én most szólani?”¹⁰ – teszi fel a naiv kérdést a recensens az első mondatban). A már-már Krúdy nyelvezetét imitáló szövegben Szép Ernő a Déli Hírlap szerzőjéhez hasonlóan az olvasás jelenéből kikököntöző műként beszél a regényről, amelynek jelenlétaspektusa többek között olyan elragadtatott

⁵ [n. n.], *Vallomások egy szenzációs regényről*, A Nap 1918. december 14., 6. (A szerzői nyilatkozat a Tanácsköztársaság alatt az ugyancsak a Kultúra Könyvkiadónál, 1919-ben megjelenő *A kápolnai földosztásban* hirdetésszöveggé lett átférfmálva.)

⁶ „Halljuk a részeg, duhaj, horkolását, amint alszik, érezzük korcsmai tűzhelyek melegét, a fagyot az országúton, ahol a szél fűtül a lombtalan nyírfák gallyain át. Szuggesztív ereje van a szavának. Fázik egy cigány a könyvében? Mi is fázunk. Egy korhely érzékenykedik? Ellágyulunk. Valami asszony sír? Vele sírunk! A fülünkön és a szemünkön át lemegy a mellünkbe, amit mond; kacagást és könnyeket fakaszt.” [n. n.], *Napraforgó*, Déli Hírlap 1918. december 27., 1.

⁷ h. f. [HERVAY Frigyes], *Napraforgó. Krúdy Gyula új regénye*, Magyarország 1919. január 19., 9.

⁸ KÁZMÉR Ernő, *Napraforgó*, A Hét 1919. január 26., 64.

⁹ [n. n.], *Pesti élet*, Fővárosi Hírlap 1919. január 29., 3.

¹⁰ SZÉP Ernő, *Krúdy Gyula könyve felől*, Április 1919. március 19., 1.

(és találó) kifejezésekre sarkallja a recenzenst, mint hogy a „férfiálomként” olvasható regény szövege „elhagyja a méltatlan papíros talaját”.¹¹

Hervay Frigyesen kívül egyik recenziens sem tartotta fontosnak a regény tartalmának ismertetését, de a főbb szereplők nevei, illetve a Krúdyra jellemző hangulati aspektusra adott reflexió szinte minden írásban megjelenik (karöltve a jelenkori tapasztalatokat summázó megjegyzésekkel, illetve az ezektől eltávolító jegyek ismertetésével). A *Napraforgó* leghíresebb (és egyben leghírhedtebb) kritikája csak az év végén jelent meg az Irodalomtörténetben. Császár Elemér, a kor konzervatív irodalomtörténész nagyon lehordta a regényt, igaz, ítélete nehezen függetleníthető Krúdy Gyula Tanácsköztársaságban vállalt szerepétől.¹² Császár „unatkozott” és „szenvedett” a regény olvasása közben. Véleménye összegezve a következő: a mese „kezdetleges, naiv és együgyű”, a kompozíció hiányzik, az alakok kidolgozatlanok és érdektelenek, az „üres bőbeszédűség” hemzseg a „nyugatosok kedvelt eljárástól”, a halmozástól, de ebben nincs semmilyen logikai vagy pszichológiai rend, a hasonlatok értelmetlenek, az idegen szavak pedig hibás alakban jelennek meg. (Továbbá, hogy a szövegen kívül a paratextusokat se kímélje, megjegyzi, hogy az illusztrációk is gyengék, a regény pedig „külső kiállításában” „kritikán aluli”).¹³ Császár implicit módon „definiálja” fő vonatkozási pontját, az erős valóságreferenciákkal dolgozó, ezért „érthető”, sőt irányadó-erkölcsös írásrendet, amelytől a *Napraforgó* (de tulajdonképpen az eddigi és ezt követő Krúdy-oeuvre is) teljesen idegen. A kritika szemlátomást nem vett tudomást a regény magyarságra, magyarságtudatra és nemzettipológiára vonatkozó – több recenzió által is kiemelt – allúzióiról, a nyelvi megmunkáltság és az alapvető narratív „hibák” Császár számára éppen a belefeledkező olvasás jelenlétaspektusaival ellentétes reakciókat szültek. A *Napraforgóról* született, többségében méltató írások dacára Krúdy két világháború közötti recepcióját végeredményben – de általános értelemben nem ugyanilyen tónusban – a Császár által kijelölt irány jellemezte.

A részint elfogult – mivel Krúdy egyéb szövegeinek gyakorta helyet adó – orgánumban olvasható kritikák tehát nem próbálták zárójelbe tenni a háborús idők elsődleges kontextusát, a méltató szavak pedig elsősorban az új szöveggel rendelkező („kultikus”) szerzőnek, mintsem a regény egyediségének, újszerűségének szóltak – a *Napraforgóról* szóló diskurzusok elsősorban „külső” előfeltételek mentén képződtek meg. Krúdy Gyulát a 20. század második felében „rehabilitálták”, de a nagy irodalomtörténeti szintézis áttekintésében Czine Mihály nem tért ki külön a *Napraforgóra*. Az utóbbi fél évszázadban született kommentárok közül azért érdemes kiemelni Bori Imre véleményét, mert ez a szerzői intenció sikertelenségét (a témát bekebelező, vagy végletesen átformáló művészi teljesítmény, azaz a Krúdy-írási rend dominanciáját) látja a *Napraforgóban*, mondván, a téma már a tízes évek szövegeihez, illetve a dzsentrite-matikát favorizáló írásokhoz is markánsan hozzáköthető. Bori megállapításának értékét ugyanakkor valamelyest csökkenti az a tény, hogy a Krúdy által sugallt olvasási

¹¹ Uo.

¹² Ehhez bővebben lásd BEZECZKY GÁBOR, *Kultusz és szakirodalom. Krúdy fogadtatása*, Jelenkor 2012/12., 1211.

¹³ r. r. [Császár Elemér], *Krúdy Gyula: Napraforgó*, It 1919/3–10., 284–287.

stratégiának sikerére vagy kudarcára Szabó Dezső és Móricz radikálisan eltérő poétikáinak tükrében reflektál.¹⁴ Bori némiképp előre is vetítette ezt, de a *Napraforgó* az utóbbi évtizedekben a Krúdy-kutatás egyik slágerszövegévé vált.¹⁵

A *Napraforgó* cselekménye a történet végeztével lezárul, a narrátor – noha szabad utat enged olvasója számára, hogy továbbszöjje a sztorit – első látásra nem hagyja szélesre tárva a kiskapukat: Pistoli meghal, Maszkerádi Malvin és Kálmán a fővárosba távoznak, Evelin és Álmos Andor pedig Bujdoson maradnak. Krúdy azonban – anélkül, hogy regényét egészében, teljes szereplőgárdájával folytatta volna – némiképp váratlanul feltámasztotta Pistolit: 1919 októberében Az Újságban publikálta a *Kleofásné kakasa* című szöveget (17 folytatásban), Pisztolý úrral a főszerepben, ugyan-ezen év végén pedig megjelentette *A betyár álma – Kleofásné kakasa és más elbeszélések* című kötetét.¹⁶ Pontosan hogyan ment végbe, és milyen következményekkel járt a hőszélesztése? Mennyiben alakított a szerző kortárs megítélésén és a *Napraforgó* által elkezdett diskurzusokon ez az aktus?

Az 1919-es karácsonyi könyvvásárra megjelent kötet 16 szöveget tartalmazott, címébe is a két leghosszabb szöveg címe lett beemelve, de a *Kleofásné kakasa* – mint a leghosszabb szöveg – a gyűjtemény egyharmadát tette ki. Az első két szöveget jobbára rövid szövegek követik (köztük egy nem kifejezetten narratív szöveg, a *Budai útmutató*), majd a kötet második felének hosszabb szövegei készítik fel az olvasót a záró darabra, amelyet az összeállítás csattanójának is nevezhetünk. Krúdy egyes hősei az életmű különböző szövegeiben is feltűntek, Szindbád révén pedig a hőstípus szerialítására is találunk már „erős” példát a korpuszban, így a Pisztolýként vagy Pisztolý úrként feltámasztott, narratív koherenciáját abszolút mértékben megőrző Pistoli úr esete nem számít egyedinek.

A *Kleofásné kakasában* inkább az számít egyedülállónak, hogy a hangsúly Pisztolý úr (és korábbi társai, Rizujlett és Kakuk) újbóli megjelenéséről egy névtelen hölgyre tevődik át, akinek élettörténete teszi ki az ötödik fejezetet, a szöveg egészének mintegy

¹⁴ BORI Imre, *Krúdy Gyula „nagy évtizede”* = Uő., *Fridolin és testvérei*, Forum, Újvidék, 1976, 230–232.

¹⁵ Czére Béla hosszan kitért a *Napraforgó*ra 1987-es kismonográfiájában. A jelentős recepciók fejleményekhez 2008-ig lásd KRÚDY, *Összegyűjtött művei. Regények és nagyobb elbeszélések*, VII., Kalligram, Pozsony, 2008, 396–402. A részletes áttekintésben nem található meg Kelemen Zoltán 2005-ös könyve, amely – főleg a Krúdynál megjelenő Mária-kultusz szempontjából – elemzi a regényt: KELEMEN Zoltán, *Történelmi emlékezet és mitikus történet Krúdy Gyula műveiben*, Argumentum, Budapest, 2005, 302. A legújabb szövegkiadás óta született fontos elemzések: PÁL Marianna, *Az interperszonalitás mint a narratíva szervezőelve Krúdy Gyula Napraforgójában*, *Thalassa* 2009/2., 57–84.; SÁNTHA József, *A lakatlan jelen. A „Napraforgó” világa*, Krúdy Gyula: Regények és nagyobb elbeszélések, Holmi 2009/6., 817–827.; SZÁZ, I. m.; KESERŐ József, *Teatralitás Krúdy Gyula Napraforgó című regényében*; MARGÓCSY István, *Az erotika démoniája. Közelítés Krúdy Gyula Napraforgó című regényéhez = Születésnap kalandok. A Krúdy Gyula születésének 135. évfordulója alkalmából rendezett konferencia szerkesztett előadásai*, szerk. FRÁTER Zoltán – GINTLI Tibor, MIT, Budapest, 2014, 167–174.; 177–183.

¹⁶ KRÚDY Gyula, *A betyár álma. Kleofásné kakasa és más elbeszélések*, Athenaeum, Budapest, 1920, 194 p. (A kötet külső címlapján csak *A betyár álma* cím szerepelt, a teljes cím a belső címlapon olvasható.) Egy régebbi szöveg kivételével az elbeszélések 1917 és 1920 között jelentek meg különböző folyóiratokban. Bár a Gedényi-féle bibliográfia szerint hat szöveg itt jelent meg először, ezt az adatot fenntartásokkal kell kezelni.

kétharmadát. Pistoly úr hallgatóként, valamint a monológot kommentáló, jobbára passzív alakként lesz része a történetnek. A cím által támasztott elvárások ambivalens következményeket eredményeznek, hiszen a történet tulajdonképpen csak áttételesen szól a börtönben ülő Kleofás feleségétől ellopott kakasról (illetve ennek megtalálásáról). Ehelyett, mint kiderül, a baromfi azt a célt szolgálja, hogy általa eljusson Pistoly a nagymonológ „szerzőjéhez”. Így a cím által beharangozott történet egy általa nem jelzett másik történetet rejt, amely – és ez a *Kleofásné kakasa* valódi tétje – Pistoly úr figyelmét felkeltve az utolsó alkalommal készteni döntésre a hőst: „Már csaknem kedvet kapott az élethez, amidőn az asszonyág történetét komoly főbólintással végighallgatta.”¹⁷ Mivel a hős végül az elzárkózás mellett dönt, a *Napraforgó* és a *Kleofásné kakasa* végeredményben ugyanahhoz a szituációhoz rendel egy-egy alternatívát: a regényben Pistoli úr meghal, majd az elbeszélésben feltámad, és élve temeti el magát. Utóbbi helyzetből pedig, úgy tűnik, valóban nincs kiút – Pistoly saját döntése értelmében, tovább élve vonja ki magát az élők sorából. A szöveg utolsó mondata is erről tanúskodik: „Ne küldjenek engem kakast keresni, mert majd odavesztem magam is”.¹⁸ Az „odaveszés” ugyanis ebben a kontextusban az élet, valamint az élet örömei újbóli megélésének szinonimája.

Igaz, a *Napraforgó* vonatkozó passzusait visszaolvasva Pistoli halálának ténye sem egyértelműsíthető, jobban mondva a különböző nézőpontú beszámolók előrejelzik a feltámadás aktusát. Kakuk és Kakukné, akik a holttest mellett virrasztottak, utólag azt mesélték, hogy Pistoli éjfél körül eltávozott a koporsóból, noha csak lépéseinek hangját hallották. A temetés napján a falubeliek nézőpontjából úgy tűnt, „mintha még nem volna teljesen bizonyos, hogy Pistoli úr meghalt. Ki tudja, nem-e tréfa az egész. Elrikkantja magát és dörömbölni kezd a koporsó fedelén.”¹⁹ Sőt a temetéskor Kakuk még egyszer látta gazdáját, amint „krétafehér arccal” kinyújtja kezét a sírgödörből, a jelenés után (és a közelgő nagy vihar miatt) pedig a gödröt be sem temették. Másnapra pedig az eső mindent elmosott, „üszkös fekete föld terült el egyenlően a sivataggal”.²⁰ Összegezve tehát, Pistoli halálának beálltát csak a narratori szólam erősíti meg, a helyiek tudatszintjén (beleértve a hős közeli ismerőseit) a feltámadás nagyon is reális eséllyel bíró esemény. Maszkerádi kisasszony reflexiója („néhány hét múlva azt gondolta, hogy a fekete kutya volt a Pistoli úr lelke, mert a nemes férfiú az éj elmúltával *nem mutatkozott emberek között*”),²¹ valamint a narrátor egy megjegyzése („Így távozott el a nemes férfiú a Nyírségből.”)²² viszont a nyelv szintjén is elbizonytalanítja a halálesetet. A halál körülírására alkalmas, de más jelentéseiben a halál véglegesítő-lezáró tapasztalatával nem feltétlenül összeegyeztethető, sőt ezzel ellentétes jellegű, aktivitást, sőt, mozgást sugalló kifejezések inkább Pistoli eltűnésére vagy elvonulására, mintsem kimúlására reflektálnak.

¹⁷ Uo., 194.

¹⁸ Uo.

¹⁹ KRÚDY, *Napraforgó*, 343.

²⁰ Uo., 356.

²¹ Uo., 339. (Kiemelés tőlem – W. A.)

²² Uo., 341. (Kiemelés tőlem – W. A.)

Mindez magyarázat lehet Pisztoly hallgatására is, amelyet a *Kleofásné kakasának* első három fejezete különféleképpen akar megtörni, összegyűjtve az egymásnak teljesen ellentmondó vélekedéseket a feltámadásról. Az első fejezet a helyiek vélekedéseit sorolja fel: szó esik így „feltűnés nélküli fogház-büntetésről”, a Pisztoly által megsértett Ferenc József bosszújáról, szökésről is (igaz, a narrátor az utolsó verziót rögtön kétségbe vonja). A második fejezetben Rizujlett kérdéseire is ellentmondó válaszok érkeznek. Ezek szerint Pisztoly „talán mindenütt volt”, „elment erről a vidékről”, ott járt, „ahol minden ismétlődik, aljas egyformasággal”, a másvilágon volt. A harmadik fejezet elején maga a narrátor teszi fel a kérdést („De hát hol járt Pisztoly [...]?”), majd a várakozást felkeltve így válaszol: „Majd kiderül egyszer, hol járt, merre szenvedett és szenvedélyeskedett Pisztoly abban az időben, amíg a sírjában nyugodni hitték”.²³ Végeredményben az olvasó csak arról értesülhet, hogy Kleofásné volt a főhős előbbinél dicsőségesebb „második élettörténetének okozója”, amely példázattá vált.

Mivel a *Napraforgó* főhőse egy elbeszéléskötet egyik szövegében „támadt fel”, érdemes röviden megvizsgálni, hogy a *Kleofásné kakasa* szűk kontextusán kívül milyen kapcsolat létesül a regény és a kötet többi szövege között. Noha Krúdy kimeríthetetlennek, vagy inkább beláthatatlannak tűnő eszköztára is korlátozott, feltűnő, hogy a *Napraforgó* több motívuma és narratív kliséje is felbukkan az egyes szövegekben. A kötetkezdő *A betyár álmában* a regényen végigívelő antropomorfizáció szűrhet szemet, a *Hogy vész el a hitel?* és a *Szilveszter fiam* részben a halottnak hitt ember feltámadását tematizálják, *A bolondok kvártélyának* főszereplőjét, Szotyorit (aki Pistolihoz hasonlóan százgalléros köpenyben jár) megkorbácsolja egy nő, a kocsmájában őt meglátogató férfi az „Evelinekhez” és „Malvinokhoz” hasonló fantasztikus hasonmás-figura, a *Régi történetben* pedig felbukkan egy férfiruhába öltözött, magát Kázmérnak hívó nőalak.²⁴ Az elbeszélések nagy része a *Napraforgó* regényidejébe helyezhető, de míg ott a narrátor vagy az egyes szereplők gyakorta hivatkoznak Magyarországra, illetve szembetűnően sok az intertextuális utalás, addig ezek a valóságreferenciák szinte teljességgel hiányoznak a kötet szövegeiből, illetve a *Kleofásné kakasából* is. A *Budai útmutató* című publicisztikai íráson, illetve az eredetileg a Tanácsköztársaság kikiáltása előtt két hónappal publikált, de a forradalmat megidéző *Farsangi Pál különös kalandján* kívül hasonló konkrét „lokalizációs” kódokat legsűrűbben a *Kleofásné kakasa* monológiájában találhatunk. Mindez annak tudatában cseppet sem meglepő, hogy a „magyar föld regényeként” beharangozott szöveg tudatosan népesítette be imaginárius terét egy konkrét helyszínrre a konkrét időszakban jellemző generáció „tipikus” figuráival. (Az olvasó ráadásul az ilyen konkrét utalások hiányában is tudatában lehetett annak, hogy hol játszódnak a történetek.) Míg azonban a *Napraforgó* szó szerint hemzseg a külföldi és hazai irodalmi alakok neveitől, ismert műveik címeitől, és az olvasásra adott érdekes reflexióktól, az 1920-as kötetben csupán *A nő*,

²³ KRÚDY, *A betyár álma. Kleofásné kakasa és más elbeszélések*, 194.

²⁴ Ez utóbbi szöveg a kötet legrégebbi szövege, *Kázmér, az asszony* címen 1910-ben jelent meg *A Hétben*, majd bekerült két kötetbe is. *Kázmér* címen 1912-ben látott napvilágot, a *Régi történet* a harmadik variáns, de a szöveg hetedik ismert megjelenése.

akiért szenvedünk című elbeszélésben kerülnek elő Tompa Mihály – a *Napraforgóban* is felbukkanó – *Virágregéi*.²⁵ A *Kleofásné kakasa* szempontjából különösen érdekes ez a hiány, hiszen a regénybeli Bujdos és környéke világához nem csak az állandóan olvasó Evelin, hanem több más szereplő (Malvin, Álmos Andor és apja, Pistoli) szintjén is hozzátartozik az olvasás tapasztalata.²⁶

A legelemibb utalás Pistoli Falstaff nevéből adódóan Shakespeare-re, illetve a Falstaffot szerepeltető drámákra vonatkozik (ráadásul dupla utalásról van szó, hiszen a Pistol nevű alak három angol drámában is megjelenik, több esetben Falstaff kíséreként).²⁷ A minduntalan olvasó, magát regényalakként definiáló, fantáziálása miatt gyakorta megrótt Evelin mellett Álmos Ákos francia enciklopédistákat és Kármánt olvas, Pistoli – Jókai nyomán – nőideálját, a lőcsei fehér asszonyt üldözi, de szóba kerül a Kázmér Ernő által A Hétben mintaként kezelt Turgenyev is, akit – bár Evelin kedvenc szerzői közé tartozott – Maszkerádi Malvin gyűlölt, mivel fiatalukorra emlékező öregemberek szerepelnek benne. Az említettekén kívül még számtalan műcím, szerző és főhős neve bukkan elő a szereplőkről szóló leírásokban, illetve a leíró betétekben Horatiustól az *Ivanhoe*-n át az *Anyegin*ben szereplő Zareckijig, reflektálva a narratívára, és alternatív értelmezési stratégiákat kínálva fel hozzájuk.

Pistoli, Rizujlett és Kakuk alakjai, az Ingerli csárda, valamint a máriapócsi búcsú révén mindenképpen szorosnak nevezhető a két szöveg közötti textuális kapcsolat, de a viszony a főhős nevének finom áthangolása nyomán jellemezhető. Pistoli és Pisztolý ugyanis nem teljesen megegyező változatok, a *Napraforgóból* pedig ki is derül, hogy a magyaros variánst a „helybeliek”, sőt a helyi nők használják, figyelmeztetve egymást a veszélyes férfira.²⁸ A kódot követve tehát a *Kleofásné kakasa* egy másik perspektívából szemléli, illetve tárja elénk a hőst.²⁹ Kifejezetten női perspektíváról merészség lenne beszélni, de a szövegtérben Pisztolýnak Kakukon kívül csak nőekkel van dolga: Rizujlett felkeresi őt, Kleofásnéától értesül a lopásról, végighallgatja a nő élettörténetét. Életét is az utóbbi momentum hatására gondolja végig, élete folytathatóságát (egy rövid időre) pedig abban látja, hogy – korábbi szokásaihoz hasonlóan – magához édesgeti a nőt. Ráadásul a szöveg felvezetésében a Pisztolý hiányára reflektáló leírásban nem kizárólagosan, de főként a nők részéről érezhető tapasztalat érvényesül. Összességében tehát a *Kleofásné kakasa* a főhős „reinkarnációja” ellenére sem a *Napraforgó* folytatása,

²⁵ „Majdnem minden férfiúnak van valami különös észjárása a szavak összerakásában, de sokan szeretik elmondani azt is, amit az előző nap egy lexikonban vagy egy költeményes könyvben olvastak, ezen a vidéken Tompa Virágregéit feltalálhatni minden háznál.” KRÚDY, *Napraforgó*, 343–344. „Télen sok könyvet olvasunk falun. Ősszel verseket, Tompa virágregéit szeretem.” KRÚDY, *A betyár álma. Kleofásné kakasa és más elbeszélések*, 83.

²⁶ Bizonyos értelemben Pistoli egy szövegekkel tarkított (textuális) térből vonódik ki, hogy felbukkanjon egy, a Valóshoz „közelibb” térben. Krúdy és az irodalmi utalások kérdéséhez lásd FÁBRI Anna, „Egykor regényhős voltam...” Az irodalom kultusza Krúdy Gyula műveiben, Holmi 2000/6., 651–657. A *Napraforgó* reflektált regényességéhez és olvasástapasztalatihoz lásd még GINTLI Tibor, *Narratív identitás Krúdy Gyula Napraforgójában*, It 2003/3., 411–412.

²⁷ FÁBRI, „Egykor regényhős voltam...”, 656.

²⁸ PÁL, I. m., 71.

²⁹ Ezt az aspektust törli el a legújabb szövegkiadás azzal, hogy a *Kleofásné kakasa* szövegében Pisztolý nevét konzekvensen Pistolivá alakítja vissza.

hanem a regényt követő *spin-off*, amely ráadásul más narratív (fokalizációs) mintákat követ.³⁰ Pisztoly a *Napraforgóban* részletesen taglalt hedonista életmód totálisan ellentétes variánsát reprezentálja, így válik (ezúttal már) passzív részesévé a névtelen nő „példázatos” nagymonológjának. A *Napraforgóban* Álmos Ákos Evelinjére, Maszkerádi Malvinra vagy Pistolira is jellemző volt, hogy egymás után „fogyasztották el” partnereiket, míg a *Kleofásné kakasában* a nő rendelkezik ezzel az attribútummal, nem is beszélve a regény szereplőinek „szerephalmozásairól”.³¹ A *spin-off* „sikere” abban rejlik, hogy az eredetitől eltérő perspektíva dacára sok mindent továbbbörökit annak narratív stratégiáiból is.

Itt szükséges szót ejteni a *Napraforgó* első, folyóiratos variánsának a regényből kihúzott részeitől, hiszen az egyik jelentősnek mondható változtatás a *Kleofásné kakasa* „utóidejűségének” szempontjából vet fel érdekes filológiai kérdéseket.³² Az egyik, csak a *Virradatban* olvasható szövegrészben Pistoli rókatáncának részletes leírását olvashatjuk, de a regényre, ezen belül is a hősök jellemrajzára, más Krúdy-szereplőtípusokkal való kapcsolatára irányuló értelmezések feltehetőleg a blokk utolsó mondatát emelnék ki: „Mikor [Pistoli] aléltan hátrazuhant, Maszkerádi rávetette magát, mint a kígyó és torkon harapta”.³³ Bár a későbbi variánsban (is) többször olvashatunk Maszkerádi kígyójellegéről, az eredeti változat brutális halálneméhez képest a későbbi elgondolás („ráborult, mint egy hatyú”) jóval érzékibb megoldásnak nevezhető.

A *Napraforgóban* nem találunk olyan jelenetet, amelyben Rizujlett és Pistoli közvetlenül kerülnének interakcióba egymással. Ez a dialógus a *Kleofásné kakasában* olvasható, amelynek végén Rizujlett – miután hasztalanul próbálja kiszedni a férfből, merre is járt, de ezalatt felhergeli őt – feldúltan távozik Pisztoletyól. A másik kihúzott szövegblokkban Késő Fánitól is hosszabban búcsúzkodik Pistoli, majd másnap Rizujletthez megy, aki éppen sóskát szed férjének, a beteg kapitánynak. Pistoli nótákat énekel, miközben a nőt nézi, majd rövid beszélgetést követően fél térdre ereszkedve csókol kezét a nőnek, aki megáldja őt. A kihagyott részletből az is kiderül, hogy Pistoli összesen hét napon át csavargott.³⁴ Noha a *Kleofásné kakasa* dramaturgiájában a Pisztolety-Rizujlett találkozót csak a felvezetés része, az első szö-

³⁰ A *spin-off* főleg a televíziózás és a filmvilág keretei között használt terminus. Egy sikeres sorozat vagy mozifilm esetében gyakran kiemelik egy-egy szereplőjét, hogy köré külön sorozatot vagy filmet gyártssanak le, ezzel is erősítve az eredeti brandet.

³¹ „hívtak fehér harisnyás Micinek, zöld kalapos Jolánnak, fekete ruhás Ágnesnek, tearózsás Izabellának, részeseg Máriának, fiáker-Micinek, bolond Sárinak, snapsz-Fáninak, Pomery Klérnek, mintha minden városban minden férfi más név alatt és más alakban látott volna, valahol tán beszél is rólam álmában egy öregember esténként a tűz mellett”. KRÚDY, *A betyár álma. Kleofásné kakasa és más elbeszélések*, 190.

³² Az összegyűjtött művek jegyzeteiben az olvasható, hogy Krúdy az 1925/28-as gyűjteményes sorozat apropóján módosított a *Napraforgó* szövegén. KRÚDY, *Regények és nagyobb elbeszélések*, 396. Ha voltak is változtatások, az illusztrációk elhagyásán, egy-két elhanyagolható szócséren, illetve a keltezés („1918. Margitsziget”) beszúrásán kívül nem találtam fontos korrekciókat. A *Napraforduló* folyóiratos közlése más sorrendben tartalmazta az illusztrációkat, nem voltak képaláírások, és néhány esetben a karikatúrák jellegétől eltérő portrék is bekerültek. A *Virradatban* megjelent szöveg más felosztást alkalmazott, (még) nem voltak fejezetcímek sem, de a bemutatott két szövegtörletén kívül talált módosítások elhanyagolhatónak nevezhetők.

³³ KRÚDY Gyula, *Napraforduló*, *Virradat* 1918. május 19., 3.

³⁴ KRÚDY Gyula, *Napraforduló*, *Virradat* 1918. május 9., 2–3.

vegváriánsban megtalálható részlet ismeretében az is elképzelhető, hogy a törlés részben a majdani újrafelhasználással magyarázható, igaz, a *Napraforgó* folytatásában a búcsúzás más, ellentétes végeredménnyel jár.

A *Kleofásné kakasának* első közlése egy olyan rövidebb bekezdést tartalmaz, amely végül kimaradt a kötetbeli kiadásból. A részletnek nincs komolyabb jelentősége a narratíva szempontjából (megtudjuk belőle, hogy Kleofásné férje bebörtönzése után a falu szélére üzték), de a kötetkompozíció kontextusában textuális kapcsolatba léphetett volna a kötetet indító szöveggel, azaz elősegíthette volna a betyárromantika nosztalgikus megidézését.³⁵

A *betyár álma* – *Kleofásné és kakasa és más elbeszélésekről* négy recenzió ismeretes, de a *Kleofásné kakasával* külön nem foglalkoztak az írók.³⁶ A korabeli recepció a *Napraforgó* esetében megismert, politikum és írásművészet kettősségében fogant diskurzust írta tovább, de eközben a kritikusok még szélsőségesebb hangot ütöttek meg. Cholnoky László *Krúdy Gyula. Mozaik* című írása a Pesti Futárban jelent meg 1919. december 12-én, és bár a kötet megjelenésének apropóján íródott, az új könyvről konkrétan csak annyi a recensens megállapítása, hogy „silány a külseje”. A szövegben elrejtve megtalálható a kötet egy-egy motívuma (a bolondok kvártélyja, az akasztott ember, a szerelem stb.), de a kritika nem más, mint a „legnagyobb magyar íróról” szóló dicsőítő írás. Cholnoky reflektál is rá, hogy tulajdonképpen ugyanezt leírhatná máskor, más Krúdy-szövegek kapcsán is, csak a hivatkozott címetek kellene lecserélnie. A karácsonyi könyvvásárról a Magyar Múzsában beszámoló Császár Elemér *A betyár álmát* a korábbiaknál jobb, de így is „alacsony színvonalú”, a „mélyre süllyedt írásművészetet” példázó műként említi. A pozitív oldalon a lekerekített, néhol érdekes történetek, illetve az alig észrevehető modorosság állnak, de Császár a negatívumok oldalát még inkább megterheli: formátlanság és unalom, eleven alakok helyett a „vonások ríkító tarka köntösét” viselő figurák. A tudósításban egyébként szó esik Cholnoky László debütáló regényéről, a *Piroskáról*, amelyet – a *Napraforgóról* írottak tónusában, de annál tömörebben – „puszta Krúdy-utánzatnak” nevez.³⁷

³⁵ „Kleofásné az ura bebörtönzése után persze kiverték a faluból. Elkergették oda, ahol a szél sír, faluvégre, országút mellé, vándorlók pihenőhelyére, a domb alá, ahol egykor az akasztófa állott a régi betyárvilágban, ahol ma is oly különösen szól a szél, mintha sok titka volna.” KRÚDY Gyula, *Kleofásné kakasa*, *Az Újság* 1919. október 1., 4.

³⁶ A *Kleofásné kakasáról* – Bori és Czére említett monográfiáin kívül – mindösszesen egy különálló tanulmány született 2011-ben Kőrösi Zoltán tollából. Az esszéisztikus írás amellet érvel meggyőzően, hogy a szöveg felépítése a monológ ritmusát követve a szóbeliséget imitálja. KÖRÖSI Zoltán, *Krúdy Gyula lélegzete*, Kalligram 2011/6-7, 92–94. A szakirodalom a szöveget egyébként a *Napraforgó* folytatásaként tartja számon. A kötet szövegei közül tudtommal csak *A nő, akiért szenvedünk* című elbeszélést vizsgálták behatóbban: KEMÉNY Gábor, *Az ellentét mint szövegszervező elv egy Krúdy-novellában*. A nő, akiért szenvedünk = Uő., *Bevezetés a nyelvi kép stilisztikájába*, Tinta, Budapest, 2002, 173–183. Fábri röviden írt *A bolondok kvártélyáról* is: FÁBRI, *Ciprus és jegyene*, 313–314. Horváth Z. Gergely a *Napraforgó* (1974) mellett ezen a címen is forgatott Krúdy-tematikájú filmet (1980).

³⁷ CSÁSZÁR Elemér, *A karácsonyi könyvvásár*, Magyar Múza 1920/2., 82–85. Cholnoky és Császár említett írásai között, 1919. december 18-án a Magyarország hasábjain jelent meg néhány soros ismertető a kötetről a *Napi hírek* rovatban. Eszerint a kötet „magyar emberekről”, a „magyar pszihéről” szól, „magyar hangulatképeket” tartalmaz. Nem írok részletesen a Pesti Naplóban 1920. április 12-én megjelent szövegről, amely Krúdy kötetéből a két címadó elbeszélést emeli ki, de a *Kleofásné kakasa* meséjét sikerültebbnek tartja, mint megformáltságát (szemben *A betyár álmával*).

A Magyar Múzsza ezt követő lapszámaiban hadjárat indult Krúdy ellen: Négyesy László Krúdynam egy Déli Hírlapban korábban megjelent cikke nyomán (amelyben a szerző az öszirózsás forradalom komolyságát helyezte szembe az 1848-as forradalom „színpadiasságával”) azt nehezményezte, hogy az íróról egyáltalán szó esik a lapban. Császár a rövid válaszközleményben aláhúzta, hogy a folyóiratnak kötelessége a kritikai reakció, majd ügyesen játszotta ki az „irodalmi becs” és az „író erkölcsi értékének” – egyébiránt releváns – különbségét, mondván, ha Krúdy értékes könyvet írt volna, külön figyelmettenie kellett volna az olvasót arra, hogy a szerzőt „magyar ember” semmilyen módon nem támogathatja. Császár retorikájának alapjaként tehát az előítéletektől mentes kritikus hozzáállás funkcionált, miközben éppen az esztétikai olvasás félreérthetetlenül visszasztratégiáját használta, hogy Krúdyt – politikai preconcepcióit követve – értéktelenséggel vádolja. Ráadásul a Magyar Múzsza módszerét visszaigazolja az 1920. február 15-i lapszámban megjelent rövid írás (*Krúdyzmus vagy bolsevizmus?*), amelyben a betűjeles szerző ezúttal egy, a Tanácsköztársaság alatt a Pesti Futárban megjelent, a kommünt „dicsőítő” Krúdy-vezércikk mondandóját foglalja össze. Az írás tulajdonképpen arra ad választ, miért nem akarta felvenni tagnak Krúdyt a Kisfaludy-társaság. A cikk végén a következő szerkesztői megjegyzés olvasható: „Volt annak egyébként is: az író tökéletes tehetségtelensége”.³⁸

A Nyugatban olvasható kritikát Dobos László jegyzi, akinek ez az egyetlen szövege jelent meg a lapban. A bíráló ismert kliséket ismételt meg: a kötet „Krúdy munkásságának egészét” tükrözi, a szerzőt „nagy formátlan lírikusnak” nevezi, akinél jelentés nélküli történetekkel, „amorf lírizmussal” szembesülhet az olvasó. Ellenben Dobos újdonságot lát a nemcsak témaként, de a „dolgoz új kapcsolási módjaként” érthető vidékiesség erejében. Közel két és fél évvel a *Naprafordulót* beharangozó írás után ez az első markáns reflexió, amely visszaigazolni látszik a „magyar föld” poétikájára épülő modern prózatechnikát. Dobos szerint a nagyvárosra jellemző kifejező erő – a más „atmoszférából”, és az erre máshogy reagáló lélekből „adódóan” – csak lefojtott formában lehet jelen a „vidékiesség” kontextusában, ez pedig másfajta következményekkel jár a „képzetkapcsolásra” nézve. A recenzens tehát kimondva-kimondatlanul főként a *cselekményáramba* beszövődő narrátori szólam sajátos technikájában látja a szerzőre jellemző központi sajátosságot (a témaválasztás vagy a jellemábrázolás mellett, de ezeknél jelentősebb mértékben).³⁹

1920 januárja és májusa között a Magyarországon hasábjain három olyan rövid szöveg is megjelent, amelynek Pisztoly volt a főszereplője.⁴⁰ A legelső rövid, két bekezdésnyi írás, az *Útszéli feszület* az idős főhős templombéli álmodozásának gondolatfolyamatát rögzíti, amely egyszerre két idősíkot implikál. Eldönthetetlen, hogy a *Kleofásné kakasa* remetéje, vagy a *Napraforgó* jelenéből ismert duhaj alak merengésébe csatlakozunk-e be. Igaz, erős lehet a gyanú, hogy a reflektáltan idős főhős, aki a zárlat szerint „útját ama messzi feszületnek vette, ahová mindenki elmendegél élete lefelé hajlásával”,

³⁸ n. a., *Krúdyzmus vagy bolsevizmus?*, Magyar Múzsza 1920/4., 194.

³⁹ Dobos László, *Krúdy Gyula: A betyár álma*, Nyugat 1920/9–10., 540–541.

⁴⁰ A szövegek kötetben először a Barta András által szerkesztett, *Telihold* című 1981-es válogatásban voltak olvashatók.

a búcsú és a kivonulás mozzanataiból adódóan életének valamiféle lezárását játssza újra. Mivel azonban a szöveg a fogadkozás aktusával indul, a történet a ciklikus struktúrát is megidézi. Annál is inkább, mert a szöveg felénél induló emlékezés-jelenetben az élet ismétlődő motívumává a jól ismert napraforgó válik. Az *Útszéli fészület* ezen kívül a búcsújárást leíró rövid passzus által is a szövegcsoporthoz illeszthető. Nem is beszélve az egyik, Pistolit jellemző kijelentésről még a *Napraforgóból*: „Bölcs volt, mint egy útszéli fészület, amely megbocsát mindent az országút vándorlóinak.”⁴¹

Az *Újhold* kétosztatúsága más jellegű: az első rész a csavargó Pisztoły és a férfinő húsz év óta szerelmes kocsmárosné történetét felsorolásokból és halmazásokból álló („jellegzetes”) modorban adja elő, a második rész pedig egy, az igazságszolgáltatás elől menekülő férfi érkezéséről szól, akit Fáni, a gazdasszony elbűjt, de közben beleszeret. Az elbeszélés végén Fáni elűzi a féltékeny Pisztolyt a kocsmából. (A szöveg a „napraforgókórókat” az „asszony nélküli, magányos férfiak” jelképeként értelmezi.) A három szöveg közül a *Telihold* narratív tempója a leggyorsabb. Pisztoły ebben a történetben egy ügyes trükk segítségével (két halott férfi jellemvonásait kitanulva, és így megjátszva magát) bejut a Ferenczi-árvák házába, de Anna és Eleonóra egy este rajtakapják az egyik légyottjáról hazafelé igyekvő Pisztolyt, és kiteszik a szűrét. A csak folyóiratos közlésben megjelent szövegeket az idős főhős alakján kívül egy apró formai jegy is összevonja. Mindhárom alkalommal három pont vezeti fel a narratívát, amelyek a szünet, az elhallgatás és a kihagyás (vagy akár a levegővétel vagy a sóhaj) tapasztalatát implikálják.

Pistolí/Pisztoły alakja nem ismeretes Krúdy további életművéből, de a Magyarországon az *Újhold* és a *Telihold* között – 44 folytatásban – publikált N. N. a vidéki tematika miatt „lazán” hozzákapcsolható a szövegcsoporthoz. Mindez a szöveg utó-történetéből is jól látszik, hiszen Krúdy 1920-as évekbeli gyűjteményes kiadásának kilencedik kötetében a regény *A betyár álma* szövegeinek változatlan sorrendű újrakiadását vezette fel. Egyik recenzense szerint azonban az N. N. túl is tett a *Napraforgón*, amennyiben „több, szebb, súlyosabb, fájdalmasabban magyar”,⁴² mint elődje.

A Pistolí-sorozat öt szövegéből nyilvánvaló, hogy minden feltétel adott volt egy, a Szindbádéhoz hasonló hőstípus megalkotásához. A hangsúlyosan a „vidékiesség” kódjait hordozó, egy magát premodern közegben otthonosan érző figura olyan jellegzetes tulajdonságai, mint például a dorbézolás, vagy a kiválasztott nő utáni kitartó vágyakozás, párosulva a vándorló életmóddal, lehetővé tették volna az újabb és újabb kalandok folytatólagos megszővevezését, azaz a hőst szerepeltető szövegek szeriális publikálását, ahogy ezt a három legutolsó szöveg demonstrálja. Mivel Krúdy életműve a különböző intenzitással szerepeltetett főhősök „mikrotörténeteivel” is leírható, úgy is lehetne fogalmazni, hogy a szerző, miután (ezúttal sikerrel, és úgy tűnik, véglegesen) eltemette a *Napraforgó* „főalakját”, figyelmét a főváros, és benne régebbi alakja, Rezeda Kázmér „feltámasztására” fordította – *A nagy kópé* a megszokott gyakorlattól eltérően rögtön könyv alakban és Bécsben jelent meg 1921-ben.

⁴¹ KRÚDY, *Napraforgó*, 285.

⁴² ZILAHY Lajos, *Krúdy Gyula: N. N.*, Nyugat 1922/5., 363–364.

A két világháború között Krúdy Gyula – a soron következő éra terminusaival élve – támogatott szerzőből megtűrt szerzővé vált. Bár 1925-ben, írói jubileumán még elindulhatott szövegeinek gyűjteményes kiadása, utolsó kötetét (*Az élet álom*) hat évvel később már csak egy Kosztolányi közbenjárására elnyert jutalom segítségével, magánkiadásban jelentethette meg, temetésén pedig az állam semmilyen szinten nem képviseltette magát. Felívelő kultuszának 1919-es „megroppanása” azért is nevezhető szerencsétlennek, mert a *Napraforgó* a folyóiratos szövegközlést beharangozó sajátos műfaji konstellációnak (a „föld-regénynek”) köszönhetően könnyűszerrel belesimulhatott volna a húszas évek népnemzeti diskurzusaiba, megnyitván ezzel a szövegkorpusz útját esetleg olyan olvasók felé is, akik addig érzéketlennek bizonyultak a *Szindbád* szerzőjének írásaival kapcsolatban. Bár a húszas évek második felére a Krúdyt támadó személyeskedő indulatok lecsillapodtak, a szerző recepciója végérvényesen kettévált (az esztétikailag dicsőítőek, illetve az etikailag elmarasztalóak táborára). Miközben a Pistoli-szövegcsoporthoz sem gyarapodott tovább, így mai szemmel – noha minderre felesleges poétikai alapú érvek után kutatni – Pistoli és társai egy szinte példátlan átmenet szimbolikus és zárványszerű figuráivá váltak.